

פרקי אבות פרק ב – תכנים ומבנה

(על פרקי אבות בכלל נגיד כמה מילים בהקדמה בע"פ)

1. בשיעור הפתיחה ננסה לקבל מבט כללי על פרק ב תכניו ומבנהו. בשיעורים הבאים נתמקד בכל משנה והיגד לעומק. סקרו במהרה את הפרק – נסו לעמוד על התכנים המרכזים מבלי לדון בכל משנה ביסודיות.

- מהם הנושאים הדומיננטים בפרק? חפשו חזרות מילוליות ותוכניות?
- נסו להגדיר את הנושא הכללי של הפרק (קשה מאוד למצוא הגדרה שמקיפה באופן חלק את כל המשניות, אבל ניתן למצוא הגדרות הכוללות את הרוב)
- האם תוכלו למצוא סדר ומבנה הגיוני בפרק?

פרק ב

[א] רבי אומר איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה והסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבין:

[ב] רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון וכל העמלים עם הצבור יהיו עמלים עמהם לשם שמים שזכות אבותם מסייעתן וצדקתם עומדת לעד ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאילו עשיתם:

[ג] הו זהירין ברשות שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן נראין כאוהבין בשעת הנאתן ואין עומדין לו לאדם בשעת דחקו:

[ד] הוא היה אומר עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך.

הלל אומר אל תפרוש מן הצבור ואל תאמן בעצמך עד יום מותך ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע ואל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה:

[ה] הוא היה אומר אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד ולא הביישן למד ולא הקפדן מלמד ולא כל המרבה בסחורה מחכים ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש:

[ו] אף הוא ראה גולגלת אחת שצפה על פני המים אמר לה על דאטפת אטפוך וסוף מטיפיך יטופון: (להטיף = להכות)

[ז] הוא היה אומר מרבה בשר מרבה רמה מרבה נכסים מרבה דאגה מרבה נשים מרבה כשפים מרבה שפחות מרבה זמה מרבה עבדים מרבה גזל מרבה תורה מרבה חיים מרבה ישיבה מרבה חכמה מרבה עצה מרבה תבונה מרבה צדקה מרבה שלום קנה שם טוב קנה לעצמו קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא:

רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי הוא היה אומר אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת חמשה תלמידים היו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן רבי אליעזר בן הורקנוס ורבי יהושע בן חנניה ורבי יוסי הכהן ורבי שמעון בן נתנאל ורבי אלעזר בן ערך הוא היה מונה שבחן רבי אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טפה רבי יהושע אשרי יולדתו רבי יוסי חסיד רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא ורבי אלעזר בן ערך מעין המתגבר

[ח] הוא היה אומר אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם אבא שאול אומר משמו אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי אליעזר בן הורקנוס אף עמהם ורבי אלעזר בכף שניה מכריע את כולם:

אמר להם צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם רבי אליעזר אומר עין טובה רבי יהושע אומר חבר טוב רבי יוסי אומר שכן טוב רבי שמעון אומר הרואה את הנולד רבי אלעזר אומר לב טוב אמר להם רואה אני את דברי אלעזר בן ערך שבכלל דבריו דבריכם אמר להם צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם רבי אליעזר אומר עין רעה רבי יהושע אומר חבר רע רבי יוסי אומר שכן רע רבי שמעון אומר הלוה ואינו משלם אחד הלוה מן האדם כלוה מן המקום ברוך הוא שנאמר (תהלים ל"ז) לוח רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן רבי אלעזר אומר לב רע אמר להם רואה אני את דברי אלעזר בן ערך שבכלל דבריו דבריכם:

[ט] הם אמרו שלשה שלשה דברים רבי אליעזר אומר יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך ואל תהי נוח לכעוס ושוב יום

אחד לפני מיתתך והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תכזה שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וכל דבריהם כגחלי אש:

[י] רבי יהושע אומר עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאים את האדם מן העולם:

[יא] רבי יוסי אומר יהי ממון חברך חביב עליך כשלך והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך וכל מעשיך יהיו לשם שמים:

[יב] רבי שמעון אומר הוי זהיר בקרית שמע ובתפלה וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא שנאמר (יואל ב') כי אל חנון ורחום הוא אך אפים ורב חסד ונחם על הרעה ואל תהי רשע בפני עצמך:

[יג] רבי אלעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס ודע לפני מי אתה עמל ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך:

[יד] רבי טרפון אומר היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים והשכר הרבה ובעל הבית דוחק:

[טו] הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך ודע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא:

2. השוו את דברי רבי יהודה הנשיא בפתיחת פרק ב לדברי עקביא בן מהללאל בפתיחת פרק ג. מה האווירה העולה מדבריהם. מהי התודעה המרחיקה את האדם מן העבירה?

פרק ב משנה א	פרק ג משנה א
רבי אומר... והסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה	עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה
דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבין:	דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון
	מאין באת מטפה סרוחה. ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה. ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא:

3. בסיום הפרק יש הבדל גדול בין נוסח הדפוסים המקובל לבין נוסח כתבי היד.

- מי נראה לכם מקורי יותר?
- איזה גרסה מעודדת אתכם יותר לעשיה וללימוד?
- האם יש קשר בין מחלוקת הגרסאות כאן למחלוקת בין רבי לבין עקביא בן מהללאל שהובאה קודם.
-

נוסח הדפוסים	נוסח כתב יד קויפמן ופרמה
[יג] רבי אלעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס ודע לפני מי אתה עמל ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך:	רבי אלעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס ודע לפני מי אתה עמל ומי הוא בעל מלאכתך
[יד] רבי טרפון אומר היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים והשכר הרבה ובעל הבית דוחק:	רבי טרפון אומר היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים והשכר הרבה ובעל הבית דוחק:
[טו] הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה	הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה
אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך ודע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא:	אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך

4. שכר

- כמה פעמים עולה נושא השכר בפרק? האם יש מסר כללי אחיד? מהו?
- **בפרק א משנה ג נאמר:**
- אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוּו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם:
- האם המסר של הפרק מסכים עם דבריו או לא?

5. אמון עצמי

- מהי התפיסה הוערכה העצמית הראויה לאדם?
- השוו את דבריהלל במשנה ד, ר' אליעזר במשנה ט ור' שמעון במשנה יב.
- האם הם חולקים/משלימים/מדברים בתחומים שונים?
- עיינו בתפילת נעילה בסיום יום הכיפורים – מהי ההערכה העצמית העולה מתפילה זו? לאיזו דיעה בפרקנו היא מתאימה? עם מי אתם מזדהים?
- מתוך תפילת נעילה:

מה אנחנו, מה חיינו, מה חסדנו, מה כחנו, מה גבורתנו. מה נאמר לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. הלא כל הגיבורים כאין לפניך, ואנשי השם כלא היו, וחכמים כבלי מדע ונבונים כבלי השכל. כי כל מעשינו תוהו, וימי חיינו הבל לפניך, ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכול הבל.

אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך, כי מי יאמר לך מה תפעל, ואם יצדק מה יתן לך. ותתן לנו ה' אלהינו באהבה את יום הכיפורים הזה, את יום סליחת העון הזה, את יום מקרא קודש הזה, למחילה, ולסליחה ולכפרה ולמחול בו את כל עונותינו למען נחדל מעושק ידינו ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם. ואתה ברחמיך הרבים רחם עלינו, כי לא תחפוץ בהשחתת עולם, שנאמר: "דרשו ה' בהמצאו, קראוהו בהיותו קרוב". ונאמר: "יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו, ואל אלהינו כי ירבה לסלוח". ואתה אלוה סליחות חנון ורחום אך אפים ורב חסד ומרבה להטיב, ורוצה אתה בתשובתן של רשעים ואין אתה חפץ במיתתן, שנאמר: "אמור אליהם חי אני נאום ה' אלוהים אם אחפוץ במות הרשע? כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה. שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל." ונאמר: "החפוץ אחפוץ מות רשע נאום ה' אלוהים, הלא בשובו מדרכי וחיה". ונאמר: "כי לא אחפוץ במות המת נאום ה' אלוהים, והשיבו וחיו". כי אתה סולחן לישראל ומוחלן לשבטי ישורון ומלבעדיך אין לנו מוחל וסולח.